

Anna Dzierżak

Uniwersytet Rzeszowski

ORCID: 0000-0002-7830-9505

DOPUSZCZALNOŚĆ ZAJĘCIA RUCHOMOŚCI W EGZEKUCJI SĄDOWEJ

Wprowadzenie

1 stycznia 2019 r. weszła w życie ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych¹, która zastąpiła uprzednio obowiązującą ustawę z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji². Niezależnie od swego zasadniczego celu, tj. określenia ustroju i zasad wykonywania zawodu komornika sądowego, ustawa ta wprowadziła również szereg zmian w aktualnie obowiązujących przepisach, w tym także w ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego³. Na mocy tej ustawy dokonano w szczególności daleko idących zmian w zakresie regulacji prawnej egzekucji z ruchomości, zarówno w stadium zajęcia, jak i sprzedaży.

Zmiany wprowadzone na mocy ustawy o komornikach sądowych objęły m.in. regulację określającą warunki dopuszczalności zajęcia (art. 845 § 2 k.p.c.), a więc pierwszej czynności egzekucyjnej mającej niewątpliwie fundamentalne znaczenie dla całego procesu egzekucji z ruchomości. W dotychczasowym stanie prawnym przepis ten przewidywał, że zająć można te ruchomości dłużnika, które znajdują się w jego władaniu lub we władaniu samego wierzyciela, który do nich skierował egzekucję. W efekcie zmiany wyraźnie zastrzeżono natomiast, że ruchomości takie nie podlegają zajęciu, jeżeli z ujawnionych w sprawie okoliczności wynika, że nie stanowią one własności dłużnika. Na gruncie przedmiotowej zmiany powstaje pytanie o to, jak w aktualnym stanie prawnym należy ujmować warunki dopuszczalności zajęcia ruchomości w egzekucji sądowej. Rozstrzygnięcie tak ujętej kwestii wydaje się szczególnie istotne wobec tego, że władanie ruchomością, tj. faktyczne dysponowanie tą rzeczą, i prawo własności nie zawsze się pokrywają, zaś komornik

¹ Dz.U. poz. 771 (dalej: u.k.s.).

² Dz.U. 2016, poz. 1138 ze zm.

³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2020, poz. 1575 ze zm.), dalej: k.p.c.

nie jest uprawniony do badania ani zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym, ani stosunku prawnego, w jakim pozostaje dłużnik do ruchomości będącej w jego władaniu.

Warunki dopuszczalności zajęcia ruchomości w stanie sprzed nowelizacji

Zgodnie z art. 845 k.p.c. w brzmieniu sprzed zmian wprowadzonych na mocy u.k.s. zająć można było ruchomości dłużnika będące bądź w jego władaniu, bądź we władaniu samego wierzyciela, który do nich skierował egzekucję, zaś ruchomości dłużnika będące we władaniu osoby trzeciej można było zająć tylko wówczas, gdy osoba ta zgadza się na ich zajęcie albo przyznaje, że stanowią one własność dłużnika, oraz w wypadkach wskazanych w ustawie. Tak ujęte brzmienie art. 845 k.p.c. wywoływało istotne rozbieżności interpretacyjne zarówno w literaturze, jak i w praktyce stosowania prawa. Zasadnicza rozbieżność dotyczyła tego, czy samo władanie ruchomością jest wystarczające do jej zajęcia. W tej kwestii prezentowane były dwa przeciwstawne stanowiska.

Istota pierwszego stanowiska sprowadzała się do przyjęcia, że samo władanie ruchomością jest co prawda zasadniczo wystarczające do jej zajęcia, lecz w pewnych sytuacjach już na etapie zajęcia jasne jest, że wierzyciel nie powinien mieć możliwości zaspokojenia się z rzeczy, do której skierowano zajęcie, a komornik powinien od zajęcia odstąpić. Przesłanką świadczącą o tym miały być zaistniałe w danej sprawie okoliczności wywołujące u organu egzekucyjnego niepodważalną pewność, że dłużnik nie jest właścicielem danej rzeczy, wskutek czego ewentualne zajęcie naruszy prawa osób trzecich. Tak ujęte stanowisko znalazło wyraz w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2017 r.⁴, w którym podkreślono, że komornik nie powinien dokonywać zajęcia danej ruchomości, gdy zostanie przedstawiony niebudzący wątpliwości dowód, że ruchomość będąca we władaniu dłużnika jest własnością osoby trzeciej. Sąd Najwyższy podkreślił przy tym, że nie chodzi o rozstrzyganie przez komornika kwestii materialnoprawnych i badanie stosunku prawnego, w jakim pozostaje dłużnik do ruchomości. to uprawnienie przysługuje bowiem wyłącznie sądowi. Chodzi natomiast o ocenę przedstawionych dowodów z punktu widzenia przesłanki „niebudzącej wątpliwości”. W uzasadnieniu tego stanowiska podkreślono, że regulacja ujęta w treści art. 845 § 2 k.p.c. jest pewnym ułatwieniem pozwalającym komornikowi na sprawne wdrożenie środków przymusu oraz konsekwencją zasady, zgodnie z którą komornik nie jest uprawniony do rozstrzygania kwestii materialnoprawnych. Racje, które legły u podstaw tej regulacji, tracą jednak swoje znaczenie, jeżeli komornikowi zostanie przedłożony niebudzący wątpliwości dowód, że ruchomości będące we władaniu dłużnika lub wierzyciela

⁴ Sygn. V CSK 364/16, Lex nr 2327133.

są własnością osoby trzeciej. W takim przypadku dokonywanie zajęcia i pouczenie właściciela zajętej ruchomości o potrzebie wytoczenia powództwa przewidzianego w art. 841 k.p.c. byłoby jedynie mnożeniem postępowań sądowych i związanych z tym kosztów. W charakterze uzasadnienia wspomnianego stanowiska przywołano również argumenty wynikające z wykładni językowej, która nakazuje przyjąć, iż w art. 845 § 2 k.p.c. nie chodzi o zajęcie jakichkolwiek ruchomości będących we władaniu dłużnika, lecz o zajęcie „ruchomości dłużnika”.

Drugie ze wspomnianych stanowisk opierało się na założeniu, zgodnie z którym komornik, dokonując zajęcia, powinien się kierować jedynie tym, czy dana ruchomość znajduje się we władaniu dłużnika⁵. Pod pojęciem *władanie* rozumiano zaś faktyczną dyspozycję przedmiotem władanym bez względu na stosunek prawny władającego do tego przedmiotu⁶. Fakt ten uznawany był za wystarczającą podstawę do dokonania zajęcia. Na tym tle podkreślano, że bez znaczenia dla dopuszczalności zajęcia jest stosunek, w jakim dłużnik pozostaje do ruchomości (jest właścicielem rzeczy, jej współwłaścicielem, użytkownikiem czy posiada rzecz w imieniu osoby trzeciej), zaś komornik powinien poprzestać na stwierdzeniu, że dłużnik włada daną rzeczą. Stanowisko to opierano w szczególności na przepisach prawa materialnego ustanawiających określone domniemania odnośnie do stanu posiadania. Domniemywa się bowiem, że posiadanie jest zgodne ze stanem prawnym (art. 341 k.c.), zaś ten, kto rzeczą faktycznie włada, jest posiadaczem samoistnym (art. 339 k.c.). W wyniku tych dwóch kluczowych domniemań wysuwano kolejne domniemanie, przyjmując, że skoro dana osoba włada rzeczą jak właściciel, nie można wykluczyć, że takowym właścicielem jest. To z kolei stanowiło wystarczające uzasadnienie dla dokonania zajęcia przez komornika w oparciu o art. 845 § 2 k.p.c. W konsekwencji za prawnie irrelevantny, tj. niezwalniający komornika od obowiązku dokonania zajęcia, uznawano przypadek uzyskania informacji o prawach osób trzecich do podlegających zajęciu ruchomości. Zauważano przy tym, że osoby takie należy powiadomić o zajęciu, tak aby mogły one żądać zwolnienia zajętego przedmiotu od egzekucji na podstawie art. 841 k.p.c., gdyż prawo do zaspokojenia przysługuje wierzycielowi tylko z majątku dłużnika. Stanowisko to opierało się zatem na przyjęciu, że czym innym jest dopuszczalność zajęcia ruchomości przez komornika, czym innym zaś prawo wierzyciela do uzyskania zaspokojenia jego należności z zajętej rzeczy ruchomej⁷.

Praktyczna realizacja drugiego ze wspomnianych stanowisk, jak słusznie zauważył Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wspomnianego wyroku, prowadzi do

⁵ Zob. T. Ereciński, H. Pietrkowski, komentarz do art. 845 [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. V: *Postępowanie egzekucyjne*, red. T. Ereciński, H. Pietrkowski, Warszawa 2016, Lex/el., Nb. 2–5.

⁶ J. Gudowski, komentarz do art. 309 [w:] *Kodeks cywilny. Orzecznictwo. Piśmiennictwo*, t. II: *Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2019, s. 551.

⁷ S. Rosmarin, *Wadliwe czynności egzekucyjne*, „Polski Proces Cywilny” 1935, nr 13–14, s. 536–538; F. Zedler, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, t. III, Toruń 1995, s. 10.

przywolenia na bezrefleksyjne, a nawet świadome zajmowanie przez komornika ruchomości niebędących własnością dłużnika. W konsekwencji skutkowało to zbędnymi postępowaniami sądowymi połączonymi z kosztami, a często także prowadziło do sprzedaży ruchomości stanowiących własność osób trzecich, co bez wątpienia nie jest zgodne z celem egzekucji ani nie leży w interesie społecznym. Jednak interpretacja ta była dość powszechna w nauce i praktyce. To z kolei legło u podstaw interwencji legislacyjnej w obrębie dotychczasowej treści art. 845 § 2 k.p.c. Przepis ten uzupełniono o zastrzeżenie, zgodnie z którym nie podlegają zajęciu ruchomości, jeżeli z ujawnionych w sprawie okoliczności wynika, że nie stanowią one własności dłużnika. Celem tej zmiany, jak wynika z uzasadnienia⁸, jest zwiększenie ochrony osób niebędących dłużnikami przez zastąpienie występowania na drogę kosztownego i czasochłonnego procesu o wyłączenie rzeczy spod egzekucji w trybie art. 841 k.p.c. koniecznością odstąpienia od zajęcia.

Warunki dopuszczalności zajęcia ruchomości w stanie prawnym po nowelizacji

Zmiana wprowadzona w brzmieniu art. 845 § 2 k.p.c. w wyniku nowelizacji dokonanej na mocy u.k.s. ma dla wykładni tego przepisu zasadnicze znaczenie. Wykluczyła ona bowiem możliwość dokonywania interpretacji zakładającej, że komornik, dokonując zajęcia, powinien się kierować jedynie tym, czy dana ruchomość znajduje się we władaniu dłużnika, zaś ewentualne uzyskanie przez komornika informacji o prawach osób trzecich do podlegających zajęciu ruchomości nie ma znaczenia dla dopuszczalności tej czynności. Dokonana na mocy nowelizacji zmiana porządkuje zatem problematykę warunków dopuszczalności zajęcia poprzez wyeliminowanie wątpliwości interpretacyjnych powstających na gruncie dotychczasowego stanu prawnego.

W uprzednim stanie prawnym zakaz zajmowania ruchomości w warunkach wskazujących na to, że dłużnik nie jest jej właścicielem, był pewnym niepisany wyjątkiem. Wyjątkiem, z którego mógł skorzystać organ egzekucyjny, a w efekcie odstąpić od zajęcia ruchomości po przedstawieniu na wspomnianą okoliczność dowodu niebudzącego wątpliwości. Wobec rozbieżności interpretacyjnych trudno było jednak przyjmować, aby komornik był zobligowany do tego, by zawsze postępować w ten sposób. Obecna regulacja nakłada natomiast na organ egzekucyjny wyraźny obowiązek odstąpienia od zajęcia, jeżeli tylko z ujawnionych w sprawie okoliczności wynika, że nie stanowią one własności dłużnika.

Jak można zauważyć, nowa regulacja nie zmieniła istoty dopuszczalności zajęcia ruchomości. Ruchomość nadal jest zajmowana poprzez zajęcie, które możliwe

⁸ Uzasadnienie projektu ustawy o komornikach sądowych, druk sejmowy Sejmu VIII kadencji nr 1582, cz. I, s. 46.

jest w odniesieniu do ruchomości będących we władaniu dłużnika albo samego wierzyciela, który do nich skierował egzekucję. Kluczowe jest jednak dodanie przez ustawodawcę w § 2 zastrzeżenia, według którego nie podlegają zajęciu ruchomości, jeżeli z ujawnionych w sprawie okoliczności wynika, że nie stanowią one własności dłużnika. Zmianę w treści art. 845 § 2 k.p.c. można sprowadzić do powiązania dopuszczalności zajęcia ruchomości z koniecznością uwzględnienia okoliczności, jakie zostaną ujawnione na chwilę dokonania tej czynności odnośnie do własności ruchomości podlegających zajęciu. Wspomniane okoliczności mają świadczyć o tym, że ruchomości będące we władaniu dłużnika nie stanowią jego własności. Konieczne jest zatem wykazanie, że ruchomość pozostająca we władaniu dłużnika stanowi własność osoby trzeciej, jako że tzw. fakty negatywne mogą być dowodzone za pomocą dowodów faktów pozytywnych przeciwnych, których istnienie wyłącza stwierdzoną okoliczność negatywną⁹.

Komornik, dokonując oceny ujawnionych w sprawie okoliczności, rozważa możliwość odstąpienia od dokonywania czynności zajęcia. Należy przy tym podkreślić, że komornik wciąż nie jest uprawniony do badania ani zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym, ani stosunku prawnego, w jakim pozostaje dłużnik do ruchomości będącej w jego władaniu. W literaturze zauważa się jednak, że obecny stan prawny w pewien sposób przyczynił się do odwrócenia obowiązującej na gruncie prawnego przed 1 stycznia 2019 r. zasady, że komornik, dokonując zajęcia, nie bada statusu prawnego rzeczy ruchomej znajdującej się we władaniu dłużnika albo wierzyciela, w szczególności nie sprawdza, czy taka ruchomość pozostaje własnością dłużnika¹⁰. Istotne jest zatem, aby właściwie określić kompetencje komornika w związku z dokonywaną przez niego oceną okoliczności ujawnionych w sprawie, o których mowa w znowelizowanym art. 845 § 2 k.p.c. Odnosząc się do tej kwestii, należy podkreślić, że w zakresie dokonywanej przez siebie oceny komornik bada jedynie wiarygodność okoliczności, które mają świadczyć o tym, że ruchomość nie stanowi własności dłużnika. Wiarygodność ta powinna być w ocenie komornika na tyle wysoka, aby był on przekonany co do tego, że prawo własności danej rzeczy przysługuje osobie innej niż dłużnik. Nie wystarczy więc, że komornik ma wątpliwość odnośnie do tego, czy rzecz stanowi własność dłużnika. Ujawnione w sprawie okoliczności powinny bowiem wykazywać w sposób jednoznaczny, pewny i oczywisty, że ruchomości będące we władaniu dłużnika są własnością osoby trzeciej, zaś on włada tą rzeczą jako mający prawo inne niż własność.

W literaturze zauważa się, że przez ujawnione w sprawie okoliczności sprawy, o których mowa w art. 845 § 2 k.p.c., można rozumieć cały szereg różnych stanów faktycznych, które obejmują zarówno sytuacje, w których komornikowi z urzędu

⁹ Zob. wyrok SN z dnia 16 kwietnia 2003 r., sygn. II CKN 1409/00, OSNC 2004, nr 7–8, poz. 113.

¹⁰ Zob. O. Marcewicz, komentarz do art. 845 [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II: *Komentarz do art. 730–1217*, red. A. Jakubecki, Lex/el., Nb. 2.

wiadomym jest, choćby z innych postępowań prowadzonych przeciwko temu samemu dłużnikowi, że dana rzecz nie należy do dłużnika, jak i przedstawienie w tym względzie stosownego dowodu tak przez dłużnika, jak i przez osobę trzecią¹¹. Należy przy tym podkreślić, że analizowana zmiana nie oznacza nałożenia na dłużnika wymagania, aby przed zajęciem wykazał przysługujące mu prawo własności¹².

Nawiązując ponownie do przytoczonego już uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2017 r., należy przyjąć, że okoliczności, o których mowa w art. 845 § 2 k.p.c., mogą być rozumiane w szczególności jako przedłożenie „niebudzącego wątpliwości” dowodu, że ruchomości, do których skierowano zajęcie, nie są własnością dłużnika. Dowód potwierdzający taki stan powinien być rozumiany szeroko. Najwiarygodniejszy dla organu egzekucyjnego wydaje się być oczywiście dokument, z którego wynika, że dłużnik nie jest właścicielem ruchomości podlegających zajęciu. Wygląda na to, że w praktyce w celu uzasadnienia potrzeby odstąpienia od zajęcia najczęściej przedkładane będą właśnie rozmaite dokumenty świadczące o tym, że właścicielem rzeczy podlegającej zajęciu jest osoba trzecia, a nie dłużnik. Kluczowe będą w szczególności wszelkie dokumenty, z których wynika, że dłużnik dokonał zbycia ruchomości na rzecz osoby trzeciej (np. umowa sprzedaży, zamiany, darowizny, faktura VAT), jak również dokumenty w inny sposób poświadczające okoliczność tego rodzaju, że ruchomości będące we władaniu dłużnika lub wierzyciela są własnością osoby trzeciej, zaś on włada nią jako mający prawo inne niż własność (np. dowód rejestracyjny pojazdu).

Aby komornik mógł uznać przedłożony mu dokument za wiarygodny, powinien on cechować się oryginalnością, autentycznością, zaś jego treść powinna klarownie wskazywać realnego właściciela. W związku z tym niezbędne jest przeprowadzenie pewnej weryfikacji przedkładanych dokumentów, organ egzekucyjny nie może bowiem bezrefleksyjnie przyjmować wszystkich wykazywanych za pomocą dokumentów okoliczności. Niekiedy pomimo przedłożenia określonego dokumentu przez dłużnika lub osobę trzecią komornik może powziąć wątpliwość co do tego, czy rzecz faktycznie nie stanowi własności dłużnika. Wątpliwość taka może powstać m.in. w szczególności, gdy dokument pochodzi od osób bliskich dłużnikowi (np. członka rodziny), gdy został sporządzony w krótkim czasie od zajęcia lub nawet w tym samym dniu. Należy podkreślić, że w razie powstania takiej wątpliwości komornik powinien dokonać zajęcia ruchomości, zaś osobie trzeciej pozostaje wykazanie swojego prawa w ramach postępowania wywołanego zaskarżeniem tej czynności lub wytoczeniem powództwa o zwolnienie zajętych przedmiotów od egzekucji. Dopiero brak wątpliwości sprawia, że przedkładany dokument może uzasadniać odstąpienie od zajęcia. Tylko taka interpretacja nie pozwala na wykorzystywanie

¹¹ P. Dzienis, M. Klonowski, komentarz do art. 261 [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. R. Reiwer, Warszawa 2019, Legalis, Nb. 149.

¹² A. Kościółek, *Zmiany w przepisach o zajęciu ruchomości w egzekucji sądowej* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, red. A. Marciniak, Sopot 2018, s. 8.

zmiany w treści art. 845 § 2 k.p.c. w celu wyprowadzania z majątku ruchomości, które mogłyby służyć do zaspokojenia wierzyciela. Jest to tym bardziej istotne, że zachowanie takie podlega penalizacji. Zgodnie bowiem z art. 300 § 2 k.k.¹³ kto w celu udaremnienia wykonania orzeczenia sądu lub innego organu państwowego udaremnia lub uszczupla zaspokojenie swojego wierzyciela przez to, że usuwa, ukrywa, zbywa, darowuje, niszczy, rzeczywiście lub pozornie obciąża albo uszkadza składniki swojego majątku zajęte lub zagrożone zajęciem bądź usuwa znaki zajęcia, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

Dokument nie jest jedyną okolicznością, z której może wynikać, że podlegające zajęciu ruchomości nie stanowią własności dłużnika. Okoliczności, o których mowa w art. 845 § 2 k.p.c., obejmują nie tylko przedłożone komornikowi dokumenty wykazujące własność osoby trzeciej. Pod pojęciem wspomnianych okoliczności należy również rozumieć przypadki, w których komornikowi z urzędu wiadome jest, że podlegająca zajęciu ruchomość nie stanowi własności dłużnika. Należy bowiem przyjąć, że komornik może uwzględnić posiadaną przez siebie wiedzę wynikającą z innego prowadzonego postępowania bądź zasięgnąć informacji od innego organu. Co więcej, przekonanie o potrzebie odstąpienia od zajęcia może także wynikać z okoliczności innego rodzaju. Jak słusznie wskazuje się w literaturze, akceptowalne są wyjaśnienia złożone przez osobę trzecią obecną w miejscu zajęcia ruchomości, a nawet pewne szczególne cechy albo znamiona przedmiotu¹⁴. Nie można w szczególności wykluczyć, że złożone komornikowi przez dłużnika lub osobę trzecią ustne oświadczenie na temat własności zajmowanej ruchomości w świetle okoliczności danej sprawy będzie mogło zostać uznane za wiarygodnie świadczące o tym, że nie stanowi ona własności dłużnika. Nie można też wykluczyć, że w pewnych sytuacjach same okoliczności towarzyszące dokonywaniu zajęcia będą w sposób jasny i oczywisty świadczyć o tym, że komornik powinien od zajęcia odstąpić. W charakterze przykładu wskazać można przypadki, w których dłużnik wykonuje zawód, w ramach którego często znajduje się w posiadaniu ruchomości stanowiących własność innych osób (np. serwisant elektroniki, maszyn czy mechanik samochodowy), zaś podczas zajęcia oświadcza, że ruchomości, do których komornik kieruje tę czynność, nie należą do niego.

Należy przy tym raz jeszcze podkreślić, że niezależnie od rodzaju okoliczności, z których wynika, że ruchomość nie stanowi własności dłużnika, dla dopuszczalności dokonania zajęcia istotne znaczenie ma wyłącznie ocena ich wiarygodności. Jeżeli natomiast w sprawie pojawia się konieczność rozstrzygnięcia kwestii materialnoprawnych i zbadania stosunku prawnego, w jakim pozostaje dłużnik do ruchomości, kompetencja ta należy wyłącznie do sądu. W takich przypadkach

¹³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 2020, poz. 1444 ze zm.).

¹⁴ F. Kruszelnicki, *Zarys systemu polskiego prawa egzekucyjnego o zabezpieczającego*, Warszawa 1934; T. Zembruski, *Zajęcie rzeczy ruchomej w toku postępowania egzekucyjnego*, „Dyskurs Prawniczy i Administracyjny” 2021, nr 1.

komornik powinien zatem dokonać zajęcia, pouczając jednocześnie osobę trzecią o możliwości wytoczenia powództwa o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji w celu potwierdzenia jej prawa do ruchomości w wyniku procesu sądowego.

Przedstawiona powyżej analiza aktualnych warunków dopuszczalności zajęcia ruchomości wydaje się uzasadniać wniosek, zgodnie z którym zmiana wprowadzona w treści art. 845 § 2 k.p.c. stanowi potwierdzenie słuszności stanowiska przyjmującego, że w pewnych sytuacjach komornik powinien od zajęcia odstąpić niezależnie od tego, że dłużnik włada ruchomością podlegającą zajęciu. W ten sposób ustawodawca starał się wyeliminować bądź przynajmniej w znacznej mierze ograniczyć przypadki zajmowania ruchomości stanowiących własność osoby innej niż dłużnik, a tym samym zwiększyć ochronę osób niebędących dłużnikami. To z kolei ma ograniczyć ryzyko wystąpienia nieodwracalnych skutków powstających w efekcie sprzedaży ruchomości stanowiących własność osób trzecich bez konieczności występowania na drogę kosztownego i czasochłonnego procesu o wyłączenie rzeczy spod egzekucji w trybie art. 841 k.p.c.

Zajęcie ruchomości stanowiącej własność osoby trzeciej

Zmiany wprowadzone w treści art. 845 k.p.c. niewątpliwie porządkują kwestie dopuszczalności zajęcia ruchomości tak, aby ograniczyć przypadki zajmowania ruchomości niestanowiących własności dłużnika. Nie są to jednak jedyne zmiany w obszarze regulacji prawnej zajęcia, których celem jest zwiększenie ochrony osób niebędących dłużnikami. Równocześnie bowiem ustawodawca – mając na uwadze możliwość wystąpienia w praktyce przypadków zajęcia ruchomości stanowiącej własność osoby trzeciej – przyznał takim osobom nieznane dotychczas środki obronne wzmacniające zasadę, zgodnie z którą prawo do zaspokojenia przysługuje wierzycielowi tylko ze składników majątku dłużnika. Bo choć zrozumiałe jest dążenie wierzyciela do odzyskania należności, to bezdyskusyjne jest, że zaspokojenie to nie może się odbywać kosztem osób postronnych.

W dotychczasowym stanie prawnym obrona przed zajęciem ruchomości stanowiącej własność osoby trzeciej sprowadzała się wyłącznie do możliwości wytoczenia powództwa o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji, wraz z którym osoba taka mogła się domagać zabezpieczenia powództwa poprzez zawieszenie postępowania egzekucyjnego. Realizacja wspomnianej obrony w praktyce wiązała się z koniecznością występowania na drogę kosztownego oraz czasochłonnego procesu o wyłączenie rzeczy spod egzekucji. Dlatego ustawodawca uznał ten sposób obrony za niewystarczający i zbyt uciążliwy. Przyczyniło się to do stworzenia alternatywy względem powództwa z art. 841 k.p.c. i tym samym do uzupełnienia środków przysługujących osobie trzeciej na wypadek zajęcia ruchomości stanowiącej jej własność o rozwiązanie ujęte w treści art. 845 § 2² k.p.c. Zgodnie z tym przepisem komornik umarza postępowanie

w niezbędnym zakresie wówczas, gdy przedstawiono niebudzący wątpliwości dowód na piśmie, że zajęte ruchomości nie stanowią własności dłużnika, z tym jednak zastrzeżeniem, że nie dotyczy to sytuacji, w której sam dłużnik dokonał zbycia ruchomości na rzecz osoby trzeciej.

Brzmienie art. 845 § 2² k.p.c. wyraźnie i jednoznacznie przesądza o tym, że do umorzenia postępowania konieczne jest przedłożenie komornikowi niebudzącego wątpliwości dowodu na piśmie, z którego wynika, że zajęte ruchomości nie stanowią własności dłużnika. Przepis ten nie precyzuje jednak, co oznacza dowód „niebudzący wątpliwości”. Należy zatem uznać, że ocena tej kwestii pozostawiona została komornikowi. Wydaje się, że podobnie jak na gruncie art. 845 § 2 k.p.c. można przyjąć, że dla umorzenia postępowania istotne znaczenie ma wyłącznie ocena dokonywana pod kątem wiarygodności przedkładanego komornikowi dowodu na piśmie. Innymi słowy, dowód taki powinien wykazywać w sposób jednoznaczny, pewny i oczywisty, że zajęta ruchomość jest własnością osoby trzeciej.

Warto przy tym podkreślić, że art. 845 § 2² k.p.c. wyłącza możliwość umorzenia postępowania wówczas, gdy z przedkładanego komornikowi dowodu wynika, że dłużnik sam dokonał zbycia ruchomości na rzecz osoby trzeciej. W literaturze wskazuje się, że pod pojęciem *zbycie ruchomości na rzecz osoby trzeciej* należy ujmować nie tylko sytuacje, w których osoba wykazująca swoją własność nabyła rzecz bezpośrednio od dłużnika, lecz także przypadki, gdy z okoliczności sprawy wynika, że doszło do ciągu rozporządzeń rzeczą, a w owym łańcuchu uczestniczył jako zbywca dłużnik¹⁵. Równie szeroko ujmować należy kwestię czasu zbycia. Do wyłączenia stosowania art. 845 § 2² k.p.c. dochodzi bowiem bez względu na to, czy dłużnik dokonał zbycia ruchomości na rzecz osoby trzeciej przed, czy po wszczęciu przeciwko niemu egzekucji. W tym miejscu warto jednak podkreślić, że jeżeli dłużnik dokonał zbycia zajętej rzeczy ruchomej już po dokonaniu zajęcia, czynność taka będzie bezskuteczna względem wierzyciela i postępowanie nadal będzie się toczyć. Zgodnie bowiem z art. 848 k.p.c. zajęcie ruchomości ma ten skutek, że rozporządzenie ruchomością dokonane po zajęciu nie ma wpływu na dalszy bieg postępowania, a postępowanie egzekucyjne z zajętej ruchomości może być prowadzone również przeciwko nabywcy. Co więcej, możliwość kontynuowania postępowania z zajętej rzeczy istnieje niezależnie od dobrej czy złej wiary nabywcy zajętej ruchomości. Jeżeli jednak nabywca nie miał wiedzy o dokonany zajęcia, może wytoczyć powództwo o zwolnienie tej rzeczy od egzekucji i w postępowaniu tym bronić się zarzutem, że nabył rzecz w dobrej wierze.

W nawiązaniu do powyższych uwag należy podkreślić, że ruchomość należąca do osoby trzeciej może zostać zajęta z naruszeniem przepisów określających warunki dopuszczalności zajęcia bądź bez ich naruszenia. Okoliczność ta z perspektywy osoby, która chce wykazać swoje prawo do zajętej ruchomości, ma istotne znaczenie, gdyż determinuje sposób postępowania.

¹⁵ P. Dzienis, K. Gołaszewski, M. Klonowski, R. Reiwer, komentarz do art. 261, Nb. 151.

Jeżeli ruchomość została zajęta prawidłowo, a więc zachowane zostały wszystkie warunki dopuszczalności zajęcia wskazane w art. 845 k.p.c., osoba trzecia może skorzystać z możliwości, jaką stwarza art. 845 § 2² k.p.c. Wówczas przedstawia komornikowi niebudzący wątpliwości dowód na piśmie, że zajęte ruchomości nie stanowią własności dłużnika, co obliguje komornika do umorzenia postępowania w niezbędnym zakresie. Osoba trzecia może również wytoczyć powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu od zajęcia (np. jeżeli nie dysponuje ona niebudzącym wątpliwości dowodem na piśmie, że zajęte ruchomości nie stanowią własności dłużnika, lub jest to dowód wykazujący, że dłużnik sam dokonał zbycia ruchomości na jej rzecz). Warto przy tym zauważyć, że wspomniane środki nie są konkurencyjne względem siebie. Oznacza to, że skorzystanie z możliwości określonej w art. 845 § 2² k.p.c. *de lege lata* nie wyklucza możliwości wytoczenia powództwa na podstawie art. 841 k.p.c. Wręcz przeciwnie, w razie odmowy umorzenia postępowania wobec uznania przez komornika, że dany dowód na piśmie budzi wątpliwości, jedynym sposobem obrony osoby trzeciej pozostaje powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu z egzekucji. W takiej sytuacji osoba trzecia zostaje niejako odesłana na drogę procesową.

Jeżeli natomiast do zajęcia ruchomości doszło wbrew warunkom wskazanym w art. 845 k.p.c. (np. zajęcie nastąpiło pomimo ujawnionych w sprawie okoliczności, z których wynikało, że ruchomości nie stanowią własności dłużnika), osoba trzecia może złożyć skargę na podstawie art. 767 k.p.c. Należy przy tym podkreślić, że nowe ujęcie regulacji prawnej warunków dopuszczalności zajęcia sprawia, że wybór między skargą na czynności komornika a powództwem z art. 841 k.p.c. nie zawsze będzie oczywisty¹⁶. Okoliczność ta została uwzględniona przez ustawodawcę, który przyjął, że w przypadku złożenia przez osobę trzecią skargi na zajęcie miesięczny termin do wniesienia powództwa, o którym mowa w art. 841 § 3 k.p.c., zaczyna biec dla tej osoby od daty doręczenia jej postanowienia oddalającego skargę (art. 845 § 2³ k.p.c.), a nie na warunkach ogólnych, tj. od dnia dowiedzenia się o naruszeniu prawa. Skorzystanie ze skargi nie stwarza więc ryzyka utraty ochrony, jaką mógłby zapewnić wyrok uwzględniający powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji. Osoba trzecia może zatem w pierwszej kolejności skorzystać z możliwości wykazania, że zajęta rzecz nie stanowi własności dłużnika w postępowaniu incydentalnym, toczącym się na skutek skargi. Następnie zaś, w razie oddalenia skargi, może podjąć obronę, wytaczając powództwo na podstawie art. 841 k.p.c. Tym samym w razie zajęcia ruchomości stanowiącej własność osoby trzeciej wbrew warunkom określonym w art. 845 k.p.c. osobie tej na skutek rozwiązania ujętego w treści art. 845 § 2³ k.p.c. mogą przysługiwać dwa środki prawne, tj. skarga na zajęcie ruchomości oraz powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu od zajęcia na podstawie art. 841 k.p.c.¹⁷

¹⁶ A. Kościółek, *Nowe zasady zajęcia ruchomości w egzekucji sądowej* [w:] *Sądowe postępowanie egzekucyjne. Nowe rozwiązania prawne*, red. R. Flejszar, Sopot 2020, s. 142.

¹⁷ J. Jankowski, komentarz do art. 845 [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II: *Komentarz. Art. 730–1217*, red. J. Jankowski, Warszawa 2019, Legalis, Nb. 2.

Podsumowanie

Dokonując podsumowania uwag przedstawionych w niniejszym opracowaniu, raz jeszcze podkreślić należy, że aktualna regulacja prawna zajęcia ruchomości w większym niż uprzednio stopniu realizuje postulat ochrony osób niebędących dłużnikami.

Do zwiększenia zakresu ochrony osób trzecich dochodzi w szczególności w efekcie doprecyzowania warunków dopuszczalności zajęcia, które sprowadza się do wyraźnego powiązania tej dopuszczalności z koniecznością uwzględnienia okoliczności, jakie zostaną ujawnione na chwilę dokonania tej czynności odnośnie do własności ruchomości podlegających zajęciu. Zmiana ta ma ograniczyć przypadki zajmowania ruchomości w sposób oczywisty niebędących własnością dłużnika, ograniczając tym samym konieczność występowania przez osoby trzecie na drogę kosztownego i czasochłonnego procesu o wyłączenie rzeczy spod egzekucji w trybie art. 841 k.p.c.

Podobne założenie legło u podstaw zmian w zakresie środków prawnych przysługujących osobie trzeciej na wypadek zajęcia ruchomości stanowiącej jej własność. Dotychczasowy system tych środków (tj. skargę na zajęcie dokonane wbrew warunkom wskazanym w art. 845 k.p.c. oraz powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji w razie dokonania zajęcia zgodnie z warunkami w art. 845 k.p.c.) uzupełniono o dodatkowe rozwiązanie, które sprowadza się do możliwości przedstawienia komornikowi niebudzącego wątpliwości dowodu na piśmie, że zajęte ruchomości nie stanowią własności dłużnika, co ma być alternatywą względem powództwa z art. 841 k.p.c., nie będąc jednocześnie konkurencją dla tego środka. Co więcej, zastrzeżono również, że w przypadku złożenia przez osobę trzecią skargi na zajęcie miesięczny termin do wytoczenia powództwa, o którym mowa w art. 841 § 1 k.p.c., zaczyna biec dla tej osoby od dnia doręczenia jej postanowienia oddalającego skargę. Tym samym zarówno w przypadku zajęcia dokonanego zgodnie z art. 845 k.p.c., jak i z naruszeniem dyspozycji tego przepisu osobie trzeciej mogą przysługiwać właściwie dwa środki prawne.

Bibliografia

- Dzienis P., Gołaszewski K., Klonowski M., Reiwer R. [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. R. Reiwer, Warszawa 2019.
- Ereciński T., Pietrzykowski H. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. V: *Postępowanie egzekucyjne*, red. T. Ereciński, H. Pietrzykowski, Warszawa 2016.
- Gudowski J., *Kodeks cywilny. Orzecznictwo. Piśmiennictwo*, t. II: *Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2019.
- Jankowski J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II: *Komentarz. Art. 730–1217*, red. J. Jankowski, Warszawa 2019.
- Kościółek A., *Nowe zasady zajęcia ruchomości w egzekucji sądowej* [w:] *Sądowe postępowanie egzekucyjne. Nowe rozwiązania prawne*, red. R. Flejszar, Sopot 2020.

Kościółek A., *Zmiany w przepisach o zajęciu ruchomości w egzekucji sądowej* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, red. A. Marciniak, Sopot 2018.

Kruszelnicki F., *Zarys systemu polskiego prawa egzekucyjnego o zabezpieczającego*, Warszawa 1934.

Marcewicz O. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II: *Komentarz do art. 730–1217*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017.

Rosmarin S., *Wadliwe czynności egzekucyjne*, „Polski Proces Cywilny” 1935, nr 13–14.

Zedler F., *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, t. III, Toruń 1995.

Zembrzusi T., *Zajęcie rzeczy w egzekucji z ruchomości*, „Dyskurs Prawniczy i Administracyjny” 2021, nr 1.

Streszczenie

Niniejszy artykuł prezentuje problematykę dopuszczalności zajęcia ruchomości w egzekucji sądowej. Analiza przedmiotowego zagadnienia dokonana została nie tylko w świetle aktualnego stanu prawnego, tj. stanu powstałego na skutek zmian wprowadzonych na mocy u.k.s., lecz również z uwzględnieniem uwag odnoszących się do uprzednio obowiązującej regulacji procesowej. Z przeprowadzonego zestawienia wynika, że w efekcie przeprowadzonych zmian dopuszczalność zajęcia została wyraźnie powiązana z koniecznością uwzględnienia okoliczności, jakie zostaną ujawnione na chwilę dokonania tej czynności odnośnie do własności ruchomości podlegających zajęciu. Celem tej zmiany jest zwiększenie ochrony osób niebędących dłużnikami przez zastąpienie występowania na drogę kosztownego i czasochłonnego procesu o wyłączenie rzeczy spod egzekucji w trybie art. 841 k.p.c. koniecznością odstąpienia od zajęcia. Nie są to jednak jedyne zmiany w obszarze regulacji prawnej zajęcia, których celem jest zwiększenie ochrony osób trzecich. Tak motywowanymi zmianami objęto bowiem również regulację prawną środków przysługujących osobie trzeciej na wypadek zajęcia ruchomości stanowiącej jej własność. Także tę kwestię poddano analizie w niniejszym opracowaniu.

Słowa kluczowe: egzekucja, egzekucja z ruchomości, warunki dopuszczalności zajęcia, dłużnik, osoba trzecia, wierzyciel, nowelizacja

ADMISSIBILITY OF SEIZURE OF MOVABLE PROPERTY IN COURT ENFORCEMENT

Summary

This article presents the issue of the admissibility of seizure of movable property in court enforcement. The analysis of the issue in question was made not only in the light of the current legal situation, i.e. the state resulting from the changes introduced by the Act of 22 March 2018 on Court Bailiffs, but also taking into account the comments relating to the previously binding procedural regulations. The purpose of this amendment is to increase the protection of non-debtors by replacing the costly and time-consuming process to exempt things from enforcement under Art. 841 of the Code of Civil Procedure with the necessity to withdraw from the seizure. However, these are not the only changes in the area of legal regulation of seizures aimed at increasing the protection of third parties. The changes motivated in such a way also included the legal regulation of the measures available to a third party in the event of seizure of movable property owned by it. This issue has also been analyzed in this study.

Keywords: court enforcement, enforcement of movable property, conditions of admissibility of seizure, debtor, third party, creditor, amendment